DISCUȚII

ÎN LEGĂTURĂ CU «INTEGRAREA» LIMBILOR ȘI A DIALECTELOR

DE

PROFESOR ȘTEFAN PAȘCA

In epocala sa lucrare «Marxismul și problemele lingvisticii», Iosif Vissarionovici Stalin a cuprins și a analizat cu o excepțională ascuțime și profunzime trăsăturile caracteristice esențiale ale limbii ca mijloc de comunicare între oameni în societate și a clarificat teoreticește problemele fundamentale ale lingvisticii marxiste. I. V. Stalin a analizat în mod genial și a scos în lumină nouă un mare număr de probleme și fenomene de însemnătate capitală în procesul de mișcare și de desvoltare a limbii. Una din aceste probleme asupra căreia ne propunem să stăruim aici este cea a «integrării» limbilor și dialectelor, integrare privită prin prisma celor trei aspecte ale fenomenului: «încrucișarea», «concentrarea» și «contopirea».

De astădată vorbim despre «încrucișare».

In accepțiunea sa științifică, cuvântul încrucișare a fost de curând adoptat în terminologia lingvistică din terminologia biologică. In biologie el exprimă ideea de «împreunare sau împerechere între specii diferite (de plante, respectiv între diferite rase de animale) în scopul îmbunătățirii speciei». Firește, vorbind în lingvistică despre «încrucișare», nu ne putem gândi la o încrucișare biologică decât pe plan etnic între vorbitorii unor limbi diferite, deoarece limba însăși este un fenomen eminamente social. Totuși, având în vedere desvoltarea și *consecințele* procesului de încrucișare în domeniul biologic, constatăm că unui proces asemănător îi este supusă și limba. Intr'adevăr, dacă din încrucișarea biologică rezultă calitativ o îmbunătățire, o asemenea îmbunătățire rezultă și din «încrucișarea limbilor». Vorbind despre «încrucișarea» limbii ruse în cursul desvoltării ei istorice cu limbile mai multor popoare care au conviețuit timp îndelungat, odinioară cu Rușii, I. V. Stalin conchide: «Desigur, vocabularul limbii ruse se completa cu acest prilej pe seama vocabularului

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

celorlalte limbi; dar aceasta nu numai că nu a slăbit, ci, dimpotrivă, a îmbogăţit şi întărit limba rusă »[1].

Cu mult înainte de lansarea « noii teorii » despre limbă de către N. I. Marr şi de către adepţii săi, care au considerat « încrucişarea » ca factor fundamental de desvoltare a limbii, lingviştii burghezi au vorbit — exagerând şi ei, ca şi Marr — despre însemnătatea « amestecului » dintre limbi şi, ca o consecinţă a acestui amestec, de « limbi amestecate » sau « mixte ». Protagonistul burghez al teoriei « amestecului » limbilor, H. Schuchard, susţinea că un asemenea proces nu se desfăşoară numai între două sau mai multe limbi diferite, ci că el s'ar produce şi în cadrul unei comunităţi lingvistice omogene, datorită strămutării indivizilor vorbind aceeaşi limbă dintr'o regiune în alta, nu dintr'o categorie socială în alta.

Lingviştii burghezi considerau şi consideră drept « limbi mixte » şi acele jargoane folosite *ocazional* de anumite categorii de oameni numai în raporturile lor cu străinii, ca de pildă jargonul numit « sabir », de care se folosesc hamalii şi negustorii (mai ales cu amănuntul) din porturile mediteraneene şi care e rezultatul unui amestec caleidoscopic de elemente lexicale adoptate din limbile tuturor popoarelor riverane Mării Mediterane. Un alt asemenea jargon e folosit de aceleaşi pături sociale în porturile din Extremul Orient: « pidgin-english », caracterizat printr'un redus vocabular englez şi prin uzitarea unor rudimente de structură gramaticală chineză. Concepţia stalinistă despre limbă în general se opune considerării ca « limbă » a unor asemenea hibrizi, rezultaţi din amestecul convenţional şi ocazional al unor elemente lexicale eterogene.

Prin « încrucişarea » lingvistică trebuie să înţelegem procesul îndelungat al luptei dintre două limbi, dintre care una iese învingătoare şi se impune în dauna celeilalte, care dispare treptat, se uită. Rezultatul final al încrucişării între două limbi este abandonarea uneia în beneficiul celeilalte.

Marriştii au exploatat din plin, după cum am amintit, problema « încrucişării », fără să înţeleagă însă sensul şi fără să identifice consecinţele reale ale fenomenului. In critica nimicitoare pe care o aduce « noii teorii », I. V. Stalin nu neagă « posibilitatea principială a proceselor de încrucişare dintre limbi »[2], însă *limitează* cadrul acţiunii fenomenului, arătând că elementele structurale ale limbii, adică tocmai ceea ce caracterizează în primul rând calitatea limbii şi constituie temelia şi defineşte specificul ei, în speţă fondul principal de cuvinte şi în special structura ei gramaticală, sânt refractare, nu se supun procesului de încrucişare[3]. E justă deci concluzia pe care o trage lingvistul sovietic

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 27.

[2] V. A. Zveghinţev, Noţiunea de legi interne de desvoltare a limbii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, în „Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin", ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953, p. 193.

[3] Cf. V. A. Zveghinţev, op. cit., p. 194.

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

R. I. Avanesov: « Din încrucişarea limbilor. . . nu se dă nimic esenţial istoriei limbii. Istoricii limbii ruse, de pildă, nu pot să indice nici o trăsătură a structurii gramaticale a limbii ruse care să fi apărut în urma încrucişării. Cu mare greutate şi numai într'unele din dialectele limbii ruse se pot găsi, în perioada când populaţia nerusă a trecut la limba rusă, mai ales în teritoriile periferice, unele particularităţi de limbă (în special fonetice), apărute ca rezultat al amestecului dintre limbi cu prilejul trecerii în vechime a populaţiei neruse la limba rusă » [1].

Iată cum I. V. Stalin, combătând aberaţiile marxismului în problema de care ne ocupăm, ne desvăluie în mod măiestrit şi concis mersul, esenţa şi efectele procesului de încrucişare : « Se spune că numeroasele cazuri de încrucişare a limbilor care au avut loc în istorie permit să se presupună că cu ocazia încrucişării se formează o nouă limbă pe cale de explozie, pe cale de trecere bruscă dela vechea calitate la noua calitate. Aceasta este absolut greşit.

Incrucişarea limbilor nu poate fi considerată un act izolat al unei lovituri hotărîtoare care îşi dă rezultatele în decurs de câţiva ani. Incrucişarea limbilor este un proces de lungă durată, care continuă sute de ani. De aceea nici vorbă nu poate fi de explozii.

Mai departe. Este cu totul greşit să se creadă că în urma încrucişării, să zicem a două limbi, se obţine o limbă nouă, a treia, care nu seamănă cu nici una din limbile încrucişate şi care se deosebeşte calitativ de fiecare dintre ele. In realitate, cu ocazia încrucişării, una dintre limbi iese de obicei învingătoare, îşi păstrează structura gramaticală, îşi păstrează fondul principal de cuvinte şi continuă să se desvolte potrivit legilor interne ale desvoltării sale, în timp ce cealaltă limbă îşi pierde treptat propria ei calitate şi dispare treptat.

Prin urmare, încrucişarea nu dă o nouă, o a treia limbă, ci menţine una dintre limbi, menţine structura ei gramaticală şi fondul ei principal de cuvinte şi îi dă posibilitatea să se desvolte potrivit legilor ei interne de desvoltare.

E drept că cu acest prilej are loc o oarecare îmbogăţire a vocabularului limbii învingătoare pe seama limbii învinse, dar aceasta nu o slăbeşte, ci, dimpotrivă, o întăreşte » [2].

Procesul « încrucişării » limbilor implică anumite condiţii obligatorii. Înainte de toate, una de ordin lingvistic: de obicei « încrucişarea » nu are loc decât între limbi sau dialecte — ramificaţii ale limbilor — diferite, având fiecare în parte o structură gramaticală proprie şi un propriu fond principal de cuvinte. Aceasta însă nu exclude posibilitatea încrucişării şi între limbi înrudite de aproape, însă în acest caz « încrucişarea se poate manifesta în aşa

---

[1] R. I. Avanesov, Invăţătura lui I. V. Stalin despre limbă şi dialect, în „Problemele lingvistice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin". Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953,

[2] I. Stalin, op. cit., p. 26—27.

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

numitele graiuri de tranziţie. . .; una dintre limbi (dialect) este, în ce priveşte majoritatea trăsăturilor, cea care asimilează, iar cealaltă cea asimilată »[1].

Un exemplu în această privinţă ni se dă din istoria mai recentă a limbii ruse: « Din cauze de ordin social - istoric şi în legătură cu o oarecare superioritate numerică a populaţiei ruse asupra celei ucrainene, limba rusă devine treptat predominantă în aceste regiuni (în Cubanul de astăzi). Totuşi limba ucraineană nu a dispărut fără urme. ... Ucrainismele fonetice şi sintactice s'au dovedit cele mai vii » .

O a doua condiţie pentru ca procesul de « încrucişare » să aibă loc presupune convieţuirea îndelungată pe acelaşi teritoriu geografic şi relaţii social-economice între membrii comunităţilor etnice care vorbesc limbi (sau dialecte, ramificaţii ale limbilor respective) diferite.

Rolul de căpetenie în desfăşurarea şi desăvârşirea procesului de « încrucişare » îl joacă bilingvismul. Bilingvismul maselor e condiţionat tocmai de convieţuirea îndelungată cu elemente numeroase vorbind altă limbă, de existenţa unor strânse şi îndelungate raporturi economice şi sociale de zi de zi şi dela om la om. În asemenea condiţii, o persoană, un grup, sau chiar un popor întreg, ajunge cu timpul să folosească concomitent şi limba maternă, şi limba poporului cu care trăieşte împreună pe acelaşi teritoriu geografic. Un exemplu tipic de bilingvism ne oferă puţinii Români care mai trăiesc azi, despărţiţi în două grupuri, izolate teritorial, unii în preajma muntelui *Ucka Gora* (italienescul Monte Maggiore), ceilalţi într'o singură localitate, Jeiăni, la Nord de Abbazia, în Istria. Ei mânuiesc cu aceeaşi abilitate ca şi limba maternă graiul Croaţilor în mijlocul cărora trăiesc, şi se folosesc de acest grai nu numai în relaţiile cu Croaţii, ci, indiferent, şi în convorbirile dintre ei înşişi. Consideră limba croată drept o a doua limbă maternă a lor, pe care de altfel o învaţă dela mamă. Acest fapt psihologic, precum şi remarcabila influenţă croată care a străbătut şi în domeniul structurii gramaticale a dialectului istro-român[3], sânt semne evidente că nu peste mult Istro-românii vor trece la uzul exclusiv al limbii croate.

Limba română actuală este rezultatul unor « încrucişări » succesive. Baza structurii ei gramaticale şi a fondului principal de cuvinte reflectă efectul « încrucişării » limbii latine — vorbită în întâiele secole ale erei noastre de

---

[1] L. A. Bulahovski, Problemele desvoltării istorice a limbii în lumina lucrărilor de lingvistică ale lui I.V. Stalin, în „Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin", Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti 1953, p. 229—230.

[2] Cf. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 5/1952, p. 132.

[3] In afară de adevărata masă de elemente lexicale slave, mai vechi, sau croate sau slovene, mai noi, pătrunse în dialectul istro-român, aceasta, spre deosebire de celelalte dialecte româneşti distinge, după model slav, aspectele perfectiv, imperfectiv şi iterativ la verbe; a adoptat numeralele slave dela 8 în sus, au introdus în sistemul de declinare desinenţele slave *-a* şi *-u* (*za ţiru* = « la cină », *za gospodara*, sau chiar *ăn poloviţu* = « în (sau la) mijloc ».

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

elementele eterogene colonizate din diferite regiuni ale imperiului roman în regiunile balcano-carpatice — cu limba (sau cu limbile) băştinaşilor de aici. Cel de al doilea proces de « încrucişare », de aceeaşi amploare ca şi cel de mai sus şi care s'a desfăşurat pe întreg teritoriul lingvistic balcano-carpatic-romanic începând din secolul al VI-lea, a fost acela cu limba slavă, care s'a încheiat cu rezultate diferite: în dreapta Dunării, cu excepţia unor arii geografice din Macedonia, unde trăiesc Megleno-românii, din sudul Iugoslaviei (Bitolia), Albania (Beoat, Valona, munţii Gramonte etc.), Grecia (munţii Olimp, Pind etc.), unde trăiesc Aromânii, şi din răsăritul Istriei, unde mai trăiesc puţinii Istro-români, s'a impus limba slavă de Sud (bulgară şi sârbo-croată), înlăturând cu timpul din uz graiurile romano-balcanice; în Nordul Dunării s'au generalizat cu încetul graiurile romano-carpatice. Şi una şi cealaltă din limbile « învinse » au lăsat urme bogate în lexicul, în toponimia şi, mai ales, în antroponimia limbii « victorioase ». Mă refer aici mai ales la bogata zestre lexicală, toponimică şi antroponimică cu care limba română de dincoace de Dunăre şi din Sudul Balcanilor s'a înavuţit în urma încrucişării cu limbile slave.

« Incrucişarea » nu trebuie socotită ca un proces lingvistic care ia naştere şi se desvoltă în egală măsură pe arii geografice vaste în care convieţuesc popoare vorbind limbi diferite, unite printr'o comunitate de interese de viaţă economică şi socială. Mai mult, ele nu se desvoltă în toate cazurile în forme identice şi într'un ritm egal indiferent de condiţiile specifice în care se găsesc popoarele convieţuitoare ale căror limbi se încrucişează. Sâmburele procesului de « încrucişare » lingvistică se desvoltă în celulele comunităţilor omeneşti, în localităţile cu populaţie mixtă, dela sate şi oraşe, încolţirea şi maturizarea acestui sâmbure nu se produc în toate aceste celule simultan, ci, în funcţie de factori locali, la date şi cu efecte variate.

Rezultatele « încrucişării » variază, în funcţie de condiţiile specifice în care se găsesc cele două comunităţi etnice. Nivelul mai ridicat al civilizaţiei, adică al modului de producţie şi de viaţă al uneia dintre comunităţile etnice convieţuitoare, prestigiul de care se bucură, desvoltarea economică, politică şi culturală, este de obicei un factor de căpetenie, determinant, care asigură victoria limbii în procesul îndelungat al « încrucişării ».

Se pare că situaţia politică preponderentă a vorbitorilor unei limbi nu joacă, în toate cazurile, un rol de prea mare însemnătate în procesul de « încrucişare » a limbii lor cu alta. In această privinţă, exemplul limbii greceşti, limbă de mare cultură în antichitate, este concludent. In curs de secole de dominaţie romană în Balcani şi în Grecia, ea n'a putut fi scoasă din circulaţie. I. V. Stalin ne dă un exemplu referitor tot la limbile balcanice: « Sute de ani, asimilatorii turci au încercat să pocească, să distrugă şi să nimicească limbile popoarelor balcanice. In această perioadă, vocabularul limbilor balcanice a suferit schimbări serioase, au fost adoptate nu puţine cuvinte şi expresii turceşti, au existat

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

şi „apropieri" şi „separări", dar limbile balcanice au rezistat şi au supravieţuit »[1].

Dar de ce, oare, coloniştii şi soldaţii romani din Dacia şi Balcani au izbutit să romanizeze aceste regiuni, deşi disproporţia numerică între ei şi băştinaşi era desigur remarcabilă? De ce, cu timpul, şi-au părăsit limba, infiltrând totuşi în limba învingătoare o serie de cuvinte (care, în cea mai mare parte a lor, intră în fondul principal de cuvinte al limbii române, de exemplu: *buză*, *grumaz*, *mugur*, *mazăre*, *mânz*, *sâmbure* etc.)? Structura gramaticală a limbii noastre şi a celorlalte limbi balcanice (albaneza, bulgara) reflectă de asemenea forme care nu se pot explica din limba latină şi nici din limba greacă, deci sânt, desigur, verigi ale structurii gramaticale a limbii (sau a limbilor) băştinaşilor.

Cauza se datoreşte, desigur, unor condiţii social-economico-politice. Pătura băştinaşă avută s'a alăturat bucuros — era doar interesul ei de clasă exploatatoare! — cotropitorilor romani. Ea a luat în acest fel atitudinea păturii avute exploatatoare de totdeauna, de a se alătura «autorităţii» care-i asigura dreptul la exploatare în continuare. Această pătură deci a fost cea dintâi care a adoptat limba latină, spre a beneficia de dreptul de cetăţean roman, iar după ea pătura de mici negustori, meşteşugari şi agricultori, care jinduiau la acelaşi drept de cetăţean din care decurgea nu numai libertatea personală, ci şi dreptul de a se folosi de sclavi în procesul producţiei.

Alt aspect a prezentat «încrucişarea» graiurilor romano-balcano-carpatice cu limba slavă. Contactul populaţiei romanice din aceste regiuni cu Slavii a început, probabil, prin veacul al VI-lea. El a avut, în stânga Dunării, caracterul unui intim contact social şi al unui intens amestec etnic. Numărul mare de elemente lexicale vechi slave păstrate până azi în toate dialectele româneşti, numărul covârşitor de nume de persoană şi de toponimice slave păstrate până astăzi în limba română, sânt dovezi clare despre rolul însemnat pe care l-au avut Slavii în viaţa socială, economică şi politică în trecut pe pământul patriei noastre.

De ce oare Slavii de dincoace de Dunăre, dela care am moştenit atâtea cuvinte care contribuie indispensabil la bogăţia vocabularului limbii române, atâtea nume topice şi atâtea nume de persoană (cele mai multe din ele, azi, nume de familie), şi-au abandonat cu timpul limba şi au adoptat limba română? Desigur, fiindcă numărul celor stabiliţi aici nu era prea mare. Cauze economice (aceleaşi ocupaţii, aceleaşi metode de lucru, acelaşi mod de viaţă pe care Românii le-au deprins dela ei), sociale (căsătorii mixte, încadrare în clase sociale analoge) şi politice (după întemeierea unor organizaţii de stat după model slav) au făcut ca dânşii, în contactul de zi cu zi cu populaţia românească care îi copleşea numericeşte, să devină bilingvi, iar în secolele XIII—XIV să adopte ca

[1] I. Stalin, op. cit., p. 23-24.

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

limbă uzuală limba română [1]. Din felul cum vorbeau aceşti Slavi româneşte, rezultă în sistemul nostru fonetic particularităţi de rostire slavă. Acad. E. Petrovici, în studiile sale din ultimii ani asupra aspectului fonetic al limbii române, a dovedit, în mod indiscutabil, această influenţă care distinge limba română de limbile romanice. Dar însemnătatea elementului slav pentru istoria limbii române nu rezultă numai din numărul mare de elemente lexicale (dintre care unele au intrat în fondul principal de cuvinte), sau din particularităţi fonetice slave pătrunse în limba noastră, ci, mai ales, din faptul că chiar în structura gramaticală a limbii române se înregistrează această influenţă. Amintim aici numai sistemul nostru de numărătoare dela 11—19 şi dela 20—99, care e un decalc după slavă; *sută* este desigur tot slav.

« Incrucişări » de amploarea celor de mai sus n'a mai cunoscut limba română. In tot cazul, şi lor li se datoreşte specificul naţional al limbii pe care o vorbim, datorită şi lor limba română prezintă aspecte atât de diferite uneori faţă de limbile romanice. O. Densusianu a susţinut că limba romano-balcanică a devenit limba română. . . numai începând cu epoca năvălirii Slavilor, iar învăţatul bulgar P. Mutafciev [2], că limba latină din Sudul-Estul european a devenit limba română numai după ce a început să-şi însuşească elemente slave. Savantul sovietic F. V. Sişmariov [3] afirmă: « Grupul romano-balcanic se deosebeşte de celelalte limbi romanice nu prin slavisme, ci prin trăsăturile care s'au desvoltat în limba care a continuat — după ruperea ei de jumătatea apuseană a imperiului — din acea koinè comună întregului imperiu privind fondul principal de cuvinte şi structura gramaticală. În limba engleză elementele franceze nu sunt mai puţine decât cele slave în limba română, dar aceasta nu a făcut să fie socotită o limbă franco-germană ».

Procesul încrucişării s'a mai manifestat în cursul istoriei limbii noastre, regional sau local, şi în alte limbi: maghiară, săsească etc. Acest proces se manifestă în cadrul oricărei colectivităţi mixte de oameni vorbind limbi străine, întâi prin împrumuturi lexicale reciproce, împrumuturi înmulţite pe măsură ce unii şi alţii îşi însuşesc reciproc şi desăvârşit ambele limbi. In funcţie de prestigiu, de proporţie numerică, de rol economico-social al vorbitorilor uneia din limbi ca limbă maternă, aceasta e adoptată şi de ceilalţi. Este cazul asimilării, în trecut, a unor pături sărace sau mijlocaşe maghiare din mediul rural cu o populaţie românească majoritară, sau de asimilări de Români în regiuni cu o populaţie numeric prevalentă maghiară. Comunitatea condiţiei de exploataţi a apro-

---

[1] « Odată cu transformarea Moldovei şi Valahiei în principate independente, are loc lichidarea treptată a bilingvismului (slavo-român) » (V. F. Şişmariov, Limbile romanice din Sud-Estul Europei şi limba naţională a R.S.S. Moldoveneşti, în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 1/1952.

[2] P. Mutafciev, Bulgars et Roumains dans l'histoire des pays danubiens, Paris, 1932, p. 78 şi 23.

[3] F. V. Sişmariov, op. cit., p. 106.

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)

piat sărăcimea, indiferent de limba maternă, făcând-o să se folosească în relaţiile ei de limba majorităţii.

I. V. Stalin ne atrage atenţia asupra « încrucişării » limbilor ca fenomen provocat prin asuprire naţională în regimul dominaţiei burgheze, adică în « epoca *dinainte de victoria socialismului* pe scară mondială, când clasele exploatatoare sânt forţa dominantă în lume, când asuprirea naţională şi colonială rămâne în picioare, când izolarea naţională şi neîncrederea reciprocă dintre naţiuni sânt consfinţite prin deosebiri statale, când nu există încă egalitate în drepturi a naţiunilor, când încrucişarea limbilor are loc pe calea luptei pentru dominaţia uneia dintre limbi, când nu există încă condiţii pentru colaborarea paşnică şi prietenească între naţiuni şi între limbi, când la ordinea zilei nu este colaborarea între limbi şi îmbogăţirea lor reciprocă, ci asimilarea unora şi victoria altora » [1].

[1] I. Stalin, [illegible]

BDD-A10188 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:52 UTC)